

Ф'ючерсні контракти як важливий інструмент розвитку фінансового ринку

Заволока Л.О.

старший викладач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та страхування
Університету митної справи та фінансів

Колеснік Є.О.

бакалавр
Університету митної справи та фінансів

Сіліна І.С.

бакалавр
Університету митної справи та фінансів

Стаття містить з'ясування понять «деривативи», «ф'ючерсні контракти»; описано функції, які виконує ф'ючерсний ринок. Проаналізовано тенденції розвитку ринку ф'ючерсів у світі, названо найбільші біржі з продажу цього виду похідних цінних паперів, продемонстровано обсяги біржової торгівлі ф'ючерсами в розрізі ринків світу. Досліджено стан розвитку ринку ф'ючерсів в Україні та перешкоди, що заважають його функціонуванню. Визначено, які чинники сприятимуть поширенню ф'ючерсів на фондовому ринку України.

Ключові слова: ф'ючерс, деривативи, хеджування, волатильність, ліквідність, портфоліо-менеджери, трейдери, фондова біржа.

Zavoloka L.A., Kolesnik E.A., Silina I.S. FUTURE CONTRACTS AS AN IMPORTANT INSTRUMENT OF DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET

Статья содержит выяснение понятий «деривативы», «фьючерсные контракты»; описаны функции, которые выполняет фьючерсный рынок. Проанализированы тенденции развития рынка фьючерсов в мире, названы крупнейшие биржи по продаже данного вида производных ценных бумаг, продемонстрированы объемы биржевой торговли фьючерсами в разрезе рынков мира. Исследованы состояние развития рынка фьючерсов в Украине и препятствия, мешающие его функционированию. Определено, какие факторы будут способствовать распространению фьючерсов на фондовом рынке Украины.

Ключевые слова: фьючерс, деривативы, хеджирование, волатильность, ликвидность, портфоліо-менеджеры, трейдери, фондовая биржа.

Zavoloka L.O., Kolesnik E.O., Silina I.S. FUTURES CONTRACT AS AN IMPORTANT INSTRUMENT OF DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET

The article contains an explanation of the concepts of "derivatives", "futures contracts"; describes the functions that the futures market performs. In the scientific work, trends in the development of the futures market in the world were analyzed, the largest stock exchanges for the sale of this type of derivative securities were named, and the volumes of exchange trading in futures in the context of world markets were demonstrated. The state of development of the futures market in Ukraine and the obstacles hindering its functioning were also investigated. The article defines what factors will contribute to the spread of futures on the stock market of Ukraine.

Keywords: futures, derivatives, hedging, volatility, liquidity, portfolios managers, traders, stock exchange.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Цінова нестабільність на ринку змушує його учасників застосовувати нові механізми, які допомагають управляти ціновими ризиками, запобігати коливанням цін.

Фондовий ринок – це найбільш нестабільний і схильний до волатильності ринок. Ринок деривативів, тобто похідних фінансових інструментів, серед яких важливе місце

посідають ф'ючерсні контракти, широко використовується за кордоном для хеджування та управління фінансовими ризиками.

Отже, виникає потреба аналізу стану та перспектив розвитку ринку деривативів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ф'ючерсного ринку присвятили свої праці такі науковці, як О. Коло-

дізев, О. Коцюба, Л. Примостка, О. Сохацька, В. Шелудько та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі наявна значна теоретична база опису ф'ючерсних контрактів, проте недостатньо уваги приділено саме аналізу розвитку вітчизняного ф'ючерсного ринку та порівнянню його із зарубіжними.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою наукової роботи є аналіз ринку ф'ючерсних контрактів в Україні та світі, визначення основних тенденцій та проблем на даному ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дериватив – похідний фінансовий інструмент, що являє собою контракти, які укладаються для перерозподілу фінансових ризиків і передбачають попередню фіксацію умов проведення в майбутньому певних операцій із предметами угод. При цьому основним мотивом будь-яких строкових угод є страхування ціни або курсу на визначений строк чи дату в майбутньому. Це дає змогу покупцеві і продавцеві протягом визначеного терміну застрахуватися від ризику зміни курсу базового активу [1].

В українському законодавстві цінними паперами визнаються лише такі похідні інструменти:

- опціони;
- ф'ючерсні контракти.

Ф'ючерсний контракт – це юридична угода щодо купівлі або продажу певного товару чи активу за заданою ціною у визначений час у майбутньому. Ф'ючерсні контракти стандартизовані за якістю та кількістю, щоб полегшити торгівлю на ф'ючерсній біржі. Покупець ф'ючерсного контракту бере на себе зобов'язання придбати базовий актив, коли закінчується термін дії ф'ючерсного контракту. Продавець ф'ючерсного контракту бере на себе зобов'язання надати базовий актив на дату закінчення терміну дії [2].

На ринку діє дві категорії учасників, які використовують ф'ючерсні контракти: хеджери (організація, яка використовує ф'ючерсні контракти, щоб зафіксувати ціну конкретних товарів, які вона випускає/виготовляє для ведення свого бізнесу) та спекулянти. Виробники або покупці базового хеджування активів гарантують ціну, за якою реалізується або купується товар, тоді як портфоліо-менеджери (особа або група людей, відповідальних за інвестування активів взаємних, біржових або закритих фондів та управління поточною торгівлею портфелем) та трейдери можуть також

робити ставку на рух цін базового активу за допомогою ф'ючерсів [2].

Наприклад, виробник нафти для її продажу використовує ф'ючерсні контракти, тобто фіксує ціну, за якою здійснюватиметься продаж, а потім доставляє нафту покупцеві, коли закінчується термін дії ф'ючерсного контракту.

Ф'ючерсні ринки виконують низку економічних функцій:

1. Виявлення цін. Використовуючи інформацію та показники рівня цін, що містяться на сьогоднішніх ф'ючерсних ринках, спостерігачі мають змогу робити прогноз щодо того, яка ціна даного товару буде в майбутньому.

2. Організований Market Place – служить місцем для стандартизованого контракту на торги, що дає змогу структурувати ф'ючерсні ринки.

3. Хеджування. Ф'ючерсний ринок переважно використовується для торгівлі ф'ючерсами як заміник операцій на готівковому ринку, щоб зменшити ціновий ризик. Наприклад, для фермерів, які вирощують пшеницю та не знають, яка ціна буде на час урожаю, вигідно продавати ф'ючерсний контракт на пшеницю під час посадки та купувати його на час урожаю, що захистить їх та обмежить будь-які збитки, якщо ціни на пшеницю впали з моменту придбання контрактів [3].

Світові обсяги продажу ф'ючерсів у 2017 р. зросли на 12% порівняно з 2016 р. Найбільшими фондовими біржами по продажу ф'ючерсних контрактів є Корейська, Індійська, Московська, Йоганнесбурзька та Європейська біржі.

Зростання обсягів переважно зумовлене збільшенням кількості ф'ючерсних контрактів на Корейській біржі на 63%, ICE (Інтерконтинентальна) біржі в Європі (97%), на Тайванській (88%), тоді як найбільші темпи приросту в 2017 р. до 2016 р. має фондова біржа в Стамбулі – 158%. На Московській та Йоганнесбурзькій фондових біржах спостерігається спад на 21% та 23% відповідно.

На світовому ринку ф'ючерсних контрактів переважають товарні ф'ючерси, проте їхня кількість зменшилася на 15,1%, із 6 626 до 5 624 млн. контрактів. Тенденція до зменшення також характерна для індексних, ф'ючерсів із короткостроковою відсотковою ставкою, валютних та інших ф'ючерсів – на 7,1%, 18,2%, 11,6% та 20,0% відповідно. Зростання наявне по простих ф'ючерсах, ф'ючерсах із короткостроковою та довгостроковою відсотковими ставками.

За розподілом світового ф'ючерсного ринку по регіонах найбільше контрактів

у грошовому вираженні укладено на Північноамериканському ринку, для якого характерне зростання обсягів біржової торгівлі ф'ючерсами із 17 910 млрд. дол. США у 2016 р. до 22 222 млрд. дол. США у 2017 р. та на період із початку 2018 р. по червень 2018 р. укладено контрактів на суму 31 415 млрд. дол. США. Обсяги торгівлі ф'ючерсами в Європі у три рази менші порівняно з Північноамериканським ринком, проте спостерігається зростання європейського ф'ючерсного ринку за два роки майже вдвічі. Ринок Азії в 2018 р. зріс на 25% порівняно з 2016 р.

Отже, для світового ринку ф'ючерсів характерні тенденції до зменшення кількості укладених ф'ючерсних контрактів з одночасним зростанням їхньої вартості.

Щодо України, то ринок деривативів є доволі молодим сегментом вітчизняного фінансового ринку. Наприкінці 2017 р. кількість випусків деривативів, що перебувають в обігу на фондових біржах, становила 249 шт. Ринок деривативів упродовж останніх трьох років скорочується. За підсумком 2017 р. обсяг торгів деривативами становив 5,62 млрд. грн. [6].

У 2017 р. загальний обсяг торгів на Українській біржі збільшився на 279,06% порівняно

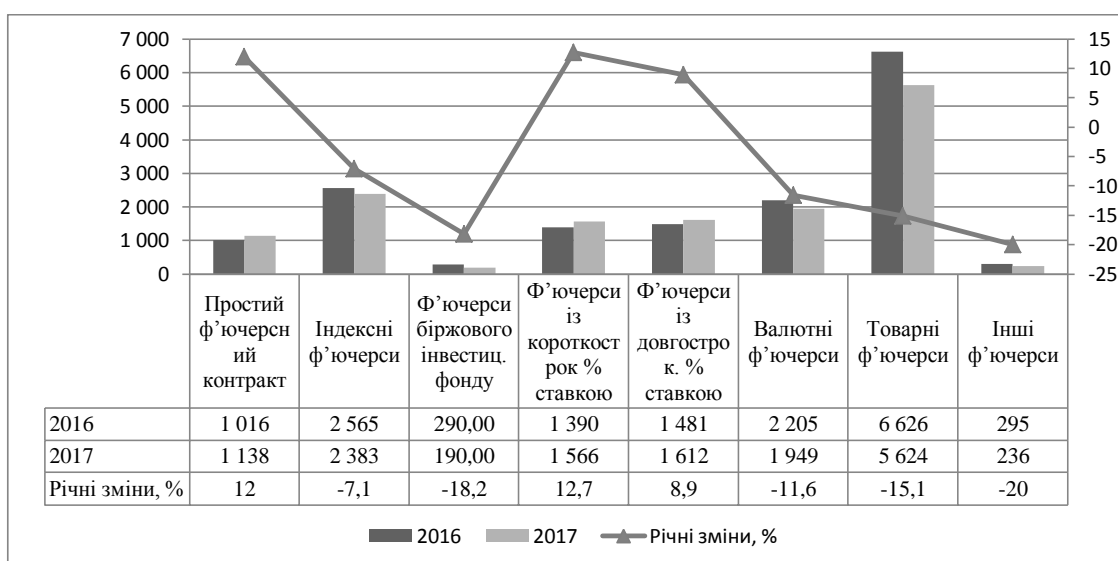

Рис. 1 Кількість ф'ючерсних контрактів, що торгуються по всьому світу (млн.) за 2016–2017 рр. [4]

Таблиця 1

Топ-10 бірж за кількістю окремих ф'ючерсних біржових контрактів у 2016–2017 рр.

	Назва	2016	2017	Річне реальне зростання
1	Корейська біржа	172 120 372	280 064 162	63%
2	Національна фондова біржа в Індії	172 712 809	201 923 887	17%
3	Московська біржа	254 711 570	201 803 966	-21%
4	Йоганнесбурзька фондова біржа	181 498 194	139 060 767	-23%
5	Європейська біржа	101 067 641	101 475 028	0
6	ІСЕ біржа в Європі	41 588 273	82 062 501	97%
7	Фондова біржа Таїланду	33 826 624	47 480 762	40%
8	Тайванська ф'ючерсна біржа	9 954 514	18 763 068	88%
9	Афінська фондова біржа	14 496 353	18 698 023	29%
10	Фондова біржа Стамбула	7 146 015	18 440 819	158%
	Загальна кількість	1 016 213 559	1 138 421 142	12%

Джерело: складено авторами за [4]

з 2016 р. і становив 13 398 823 100 грн., а загальна кількість угод зменшилася за рік на 21,50% і досягла 107 948 шт. [7].

У структурі торгів за 2017 р. на ринок державних облігацій припадало 57,52% сумарного обороту на Українській біржі, або 7 706 млн. грн., 23,64%, або 3 167 млн. грн., – на ринок ф'ючерсів, 12,83%, або 1 719 млн. грн., – на ринок акцій, 0,26%, або 34 млн. грн., – на ринки інвестиційних сертифікатів та на ринок опціонів – лише 0,01%, або 2 млн. грн. [7].

Слід звернути увагу, що український біржовий ринок характеризується тенденцією спаду не лише деривативів, а й цінних паперів узагалі.

Проте в серпні 2017 р. на Українській біржі вперше почали продавати ф'ючерси на поставку пшениці, що допомагають аграрним виробникам страхуватися від коливань цін або негативних трендів на ринку аграрної продукції [8]. Ф'ючерсні контракти також мають користуватися попитом із боку трейдерів, які заробляють на коливаннях цін у коротко- і довгостроковій перспективі. Повідомляється, що після

того, як будуть відпрацьовані всі технологічні процеси торгівлі поставними ф'ючерсними контрактами на пшеницю, на Українській біржі готові запустити торгівлю контрактами на ще одну культуру – кукурудзу. Однак значного попиту на ф'ючерси таке нововведення не викликало, що спричинене певною недовірою аграріїв до ринку деривативів та низьким рівнем поширення інформації.

У Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку зазначають, що за п'ять років Україна може створити ф'ючерсний ринок номінальним розміром 40–50 млрд., а основними товарами, які будуть торгуватися за ф'ючерсними контрактами, стануть енергоносії та аграрна продукція [8]. Проте нині в Україні недостатньо розвинена та ґрунтівна законодавча база функціонування ринку похідних фінансових інструментів. Однак поступове збільшення обсягів торгівлі та кількості учасників торгів говорить про позитивні зрушення в державному фінансовому секторі економіки.

Незадовільний стан біржової діяльності ф'ючерсними контрактами зумовлюється:

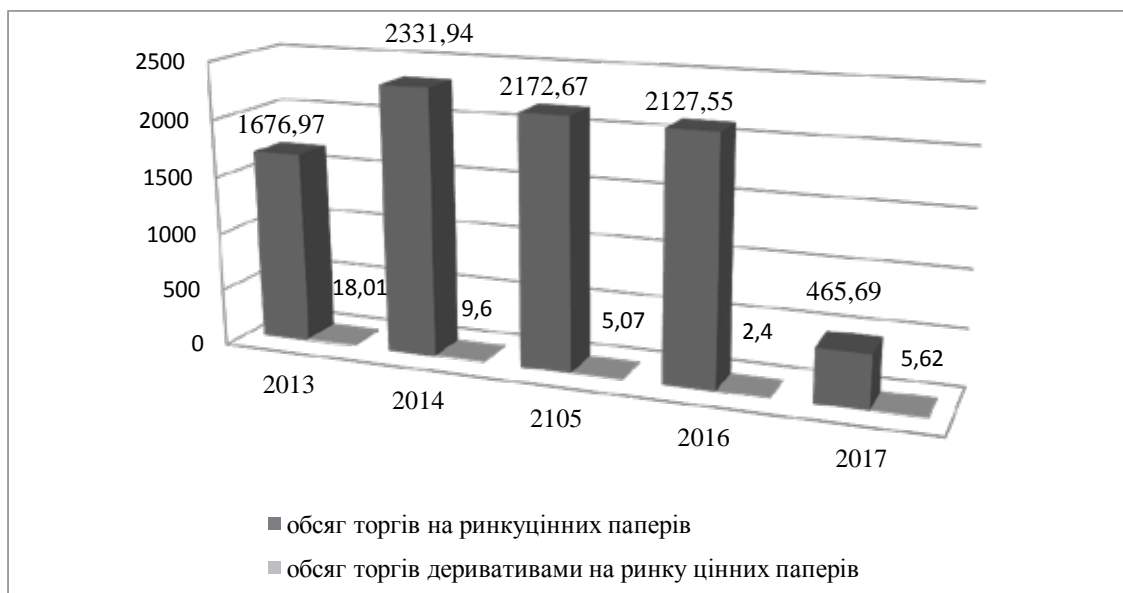

Рис. 2 Порівняння обсягів торгів на ринку цінних паперів з обсягами торгів деривативами

Таблиця 2
Обсяги біржової торгівлі ф'ючерсами в розрізі ринків, млрд. дол. США

	Грудень 2016 р.	Грудень 2017 р.	Червень 2018 р.
Північна Америка	17 910	22 222	31 415
Європа	5 798	8 700	10 151
Азія	1 568	1 749	1 956
Інші ринки	893	998	1 013

Джерело: складено авторами за [5]

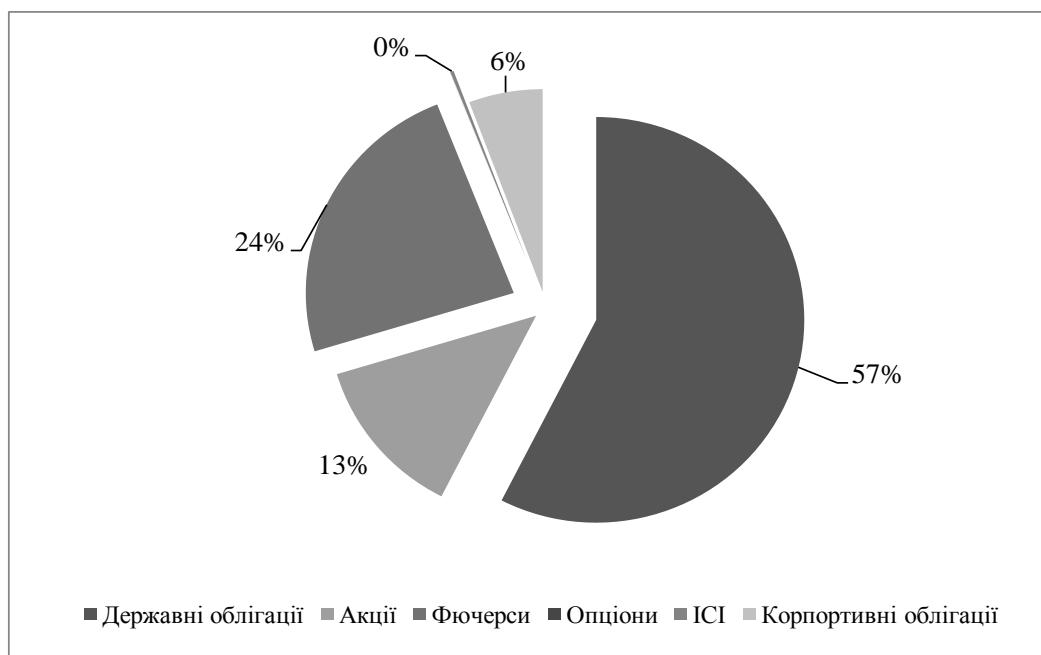

Рис. 3. Структура ринку цінних паперів на Українській біржі

- політичною нестабільністю в країні;
- низьким рівнем фінансової грамотності населення та відсутністю фахівців і клірингових установ, що спеціалізуються на укладанні ф'ючерсних контрактів;
- низьким рівнем ліквідності;
- високою волатильністю;
- активністю спекулятивної діяльності;
- незначним асортиментом біржових інструментів;
- відсутністю системної законодавчої бази цієї сфери: наявність лише часткового регулювання проведення операцій із деривативами.

Висновки з цього дослідження. Отже, проаналізувавши стан ф'ючерсного ринку світу, можна зробити висновок, що найбільшою біржею з укладення ф'ючерсних контрактів є Корейська фондова біржа, а найбільшим регіоном за обсягами ф'ючерсів у грошовому виразі – Північна Америка. Важ-

ливо, що український ф'ючерсний ринок є недостатньо розвинутим та не здійснює хеджування ризиків учасників ринку повною мірою через недосконалість законодавчого регулювання, недостатню кваліфікацію фахівців, що працюють на біржі, інфляційні коливання та низьку фінансову обізнаність учасників фінансового ринку.

Рівень розвитку ф'ючерсного ринку впливає на інвестиційний клімат у країні, інфраструктуру фондового ринку, страхові можливості для його учасників та розвиток економіки у цілому. Необхідними чинниками для активізації ринку ф'ючерсних контрактів є: стає економічне зростання; заохочення суб'єктів господарювання до використання ф'ючерсів; створення досконалого законодавства у сфері деривативів; формування системи ефективно працюючих клірингових та розрахункових установ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колодізов О.М., Коцюба О.В. Аналіз перспектив розвитку ринку деривативів в Україні з урахуванням вирішення проблеми його нормативно-правового регулювання. Проблеми економіки. 2016. № 1. С. 242–248.
2. Futures Fundamentals: How The Market Works. URL: <https://www.investopedia.com/university/futures/futures2.asp>.
3. What are the economic functions of futures markets. URL: <https://www.coursehero.com/file/p119ivi/11-What-are-the-economic-functions-of-futures-markets-p5-The-futures-markets/>.
4. WFE IOMA 2017 derivatives report. URL: <https://www.world-exchanges.org/home/index.php/news/world-exchange-news/world-federation-of-exchangespublishes-annual-ioma-derivatives-report>.
5. Exchange-traded derivatives statistics. URL: <https://www.bis.org/statistics/extderiv.htm?m=6%7C32%7C616>.
6. Річний звіт за 2017 Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtchniy-zvt-nktspr-za-2017-rk/>.

7. Офіційний сайт Української біржі. Підсумки торгів за 2017 р. URL: <http://www.ux.ua/a8801/?nt=300>.
8. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nfp.gov.ua/>.

REFERENCES:

1. Kolodiziev O. M., Kotsiuba O. V. Analiz perspektyv rozvytku rynku deryvatyviv v Ukraini z urakhuvanniam vyrishennia problemy yoho normatyvno-pravovoho rehuliuвання / O. M. Kolodiziev, O. V. Kotsiuba // Problemy ekonomiky. – 2016. – № 1. – s. 242-248
2. Futures Fundamentals: How The Market Works URL: <https://www.investopedia.com/university/futures/futures2.asp>
3. What are the economic functions of futures markets URL: <https://www.coursehero.com/file/p119ivi/11-What-are-the-economic-functions-of-futures-markets-p5-The-futures-markets/>
4. WFE IOMA 2017 derivatives report URL: <https://www.world-exchanges.org/home/index.php/news/world-exchange-news/world-federation-of-exchangespublishes-annual-ioma-derivatives-report>
5. Exchange-traded derivatives statistics URL: <https://www.bis.org/statistics/extderiv.htm?m=6%7C32%7C616>
6. Richnyi zvit za 2017 Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtrchniy-zvt-nktsprf-za-2017-rk/>
7. Ofitsiyniy sait Ukrainskoi birzhi. Pidsumky torhiv za 2017 URL: <http://www.ux.ua/a8801/?nt=300>
8. Natsionalna komisiia po tsinnykh paperam ta fondovomu rynku URL: <https://www.nfp.gov.ua/>

Futures contract as an important instrument of development of the financial market

Zavoloka L.O.

Senior Lecturer,
University of Customs and Finance

Kolesnik E.O.

Bachelor,
University of Customs and Finance

Silina I.S.

Bachelor,
University of Customs and Finance

Derivatives market instruments are widely used abroad for hedging and financial risk management. However, in Ukraine conditions there is no stable and solid legislative base for regulating the market of derivative financial instruments, it is one of the biggest problems in this area.

The current stage of development of the world economy is characterized by price instability, forcing participants to apply new mechanisms that help to manage price risks and prevent price fluctuations.

The stock market is the most volatile market. The derivatives market is the market of financial instruments, among which futures contracts occupy an important place, is widely used abroad for hedging financial risk.

So, the need to analyze the state and prospects of development of the derivatives market in Ukraine is becoming more and more import-

ant. Particular attention is paid to the review of the use of derivatives markets by the world exchanges, as the most common tools in managing price risks.

The relevance of this article lies in the fact that the level of development of the futures market affects the investment climate in the country, the infrastructure of the stock market, insurance opportunities for its participants and the development of the economy as a whole.

The article is devoted to the peculiarities of the development of the market for derivative securities in Ukraine. The current state of the domestic market of derivative securities and its share in the stock market are analyzed. The main problems of the market are identified and ways of increasing the efficiency of its functioning are proposed.